

N:o 26.

Ank. till Riksd. kansli. den 9 februari 1906, kl. 2,30 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af till förra fänriksbostället Grimskulla n:o 1 i Älfsborgs län hörande andel i vattenkraft m. m.

(I. A.)

I en till Riksdagen afåten proposition (n:o 11) af den 30 december 1905 har Kungl. Maj:t, under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att medgifva:

dels att den till förra fänriksbostället $\frac{5}{8}$ mantal Grimskulla n:o 1 i Kinnarumma socken och Marks härad i Älfsborgs län hörande andel i det så kallade Häggårdafallet i Häggårdaån måtte tillika med en till egendomen hörande, invid nämnda vattenfall belägen utäga om 14,5 kappland från egendomen afsöndras och försäljas till ägarne af $\frac{3}{4}$ mantal Häggårda, J. A. Brinell samt stärbhusdelägarne efter handlanden Märten August Strömqvist, mot köpeskilling, som skulle på köparnes bekostnad bestämmas i den ordning, som i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof vore föreskrifven i kungl. förordningen den 14 april 1866, under iakttagande därvid, att köpeskillingen för statens andel i vattenfallet jämte berörda utäga icke finge understiga 6,000 kronor, samt under villkor i öfrigt:

att, sedan köpeskillingen för berörda andel i vattenfallet äfvensom för omförmälda utäga blifvit till landtränteriet i länet inbetalad, desamma finge af köparne tagas i besittning vid utgången af nu löpande arrendeperiod för egendomen $\frac{5}{8}$ mantal Grimskulla n:o 1 den 14 mars 1912 eller dessförinnan å tid, hvarom köparne kunde med arrendatorn af egendomen öfverenskomma; samt

att, därest sådan öfverenskommelse träffades, köparne skulle, utan något bidrag från kronan, till vederbörande arrendator erlægga den godtgörelse, som borde arrendatorn tillkomma för mistning af andelen i vattenfallet äfvensom af utägan;

dels ock att köpeskillingen för ifrågavarande andel i vattenfallet äfvensom för berörda utäga måtte, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

I detta ärende har departementschefen till ofvannämnda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Häggårdaån, som är aflopp för den inom Kinnarumma socken och Marks härad af Älfsborgs län belägna Frisjön, bildar nedom denna sjö ett vattenfall, det så kallade Häggårdafallet, med en höjd af omkring 28 meter. Stränderna utefter ån vid nämnda fall tillhöra enskilda med undantag för en mindre sträcka utefter fallets västra strand, hvilken upptages af en till det för statsverkets räkning till den 14 mars 1912 utarrenderade förra fänriksbostället $\frac{5}{8}$ mantal Grimskulla n:o 1 i nämnda socken hörande, från egendomen i öfrigt skild utäga om 14,5 kapplands areal. Vattenfallets höjd utmed stranden af nämnda utäga, hvilken utgöres af bergig och oländig mark, uppgår till 12,3 meter.

I en till Eders Kungl. Maj:t ingifven skrift hafva nu J. A. Brinell samt sterbhusdelägarne efter handlanden Märten August Strömquist anhållit om tillstånd att inköpa ofvan omförmälda utäga med därtill hörande andel i Häggårdafallet.

Sökandena hafva därvid anfört, bland annat: att ägorna till det dem tillhöriga hemmanet $\frac{3}{4}$ mantal kronoskatte Häggårda i nämnda socken genomflötes af Häggårdaån, som hufvudsakligen å detta hemmans grund bildade förberörda vattenfall; att emellertid en mindre del af fallet ägdes af staten utmed förut omnämnda utäga; att denna statens andel i fallet, enär staten blott ägde mark å ena stranden, utgjorde allenast hälften af det utanför utägan i Häggårdaån framgående vattnet; att statens andel uti ifrågavarande vattenfall, hvars hela kraft kunde beräknas till 280

turbinhästkrafter, däraf sökandena ägde nära 80 procent, icke kunde med ekonomisk fördel utnyttjas och bebyggas, hvaremot sökandena, därest äganderätten till hela vattenkraften och förenämnda utäga komme i deras hand, kunde blifva i tillfälle att för industrien fruktbar göra vattenfallet och att på ett fullt rationellt sätt utföra erforderlig vattenverksanläggning; samt att sökandena vore villiga att för statens andel i vattenfallet jämte utägan erlægga en köpeskilling af 3,000 kronor.

Sökandena hafva vid skriften fogat, bland annat, ett af öfverste-löjtnanten vid väg- och vattenbyggnadskåren B. Stafsing afgifvet utlåtande rörande vattenfallets storlek och värde m. m., hvaraf inhämtas, att, sedan den för flottningen erforderliga vattenmängden frånräknats, hela fallets för industriella behof tillgängliga vattenmängd uppskattats till högst 1 kubikmeter för sekund; att, då staten ägde att disponera hälften af hela vattenmängden vid den sträcka af fallet, som vore belägen utmed stranden af berörda utäga, staten kunde påräkna att tillgodogöra sig $\frac{1}{2}$ kubikmeter för sekund med 12,3 meters fallhöjd, motsvarande omkring 60 turbinhästkrafter; samt att för vattenfall, liknande det här ifrågavarande, årsarrendet i allmänhet uppskattats till omkring 2 kronor för turbinhästkraft eller för 60 hästkrafter 120 kronor för år, motsvarande efter 4 procents ränta ett kapitalvärde af 3,000 kronor.

Efter erhållen nådig remiss har domänstyrelsen med underdånigt utlåtande af den 31 mars innevarande år öfverlämnat öfver berörda ansökning afgifna yttranden af arrendatorn utaf egendomen $\frac{5}{8}$ mantal Grimskulla n:o 1 samt af domänintendenten och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Arrendatorn har, med hänsyn därtill att ifrågavande utäga vore tämligen aflägsat belägen från större samhälle och å en plats, som vore mindre väl lottad i afseende på kommunikationer, samt då såväl utägan som därtill hörande andel af vattenfallet vore för egendomen utan värde, förklarar sig icke hafva något emot ansökningen att erinra.

Såväl domänintendenten som Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domänstyrelsen hafva tillstyrkt bifall till ansökningen, därvid domänstyrelsen hemställt, att köpeskillingen måtte bestämmas på sätt i fråga om ersättning för exproprierad mark stadgades i nådiga förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866.

På grund af nådig remiss har härefter väg- och vattenbyggnadstyrelsen i underdånig skrifvelse den 20 april innevarande år i ärendet afgifvit utlåtande och därvid, då ifrågavarande, staten tillhöriga vattenkraft

uppginge till ett så ringa kraftbelopp, att den icke lämpligen kunde tagas i anspråk vare sig för statens järnvägsdrift eller för annat statsändamål, då statens andel i vattenkraften icke syntes kunna med fördel ensamt för sig tillgodogöras, utan lämpligast kunde nyttiggöras i samband med den sökandena tillhöriga vattenkraften, och då det icke syntes vara att förorda, att staten skulle ingå som meddelägare i industriellt företag på grund af ett jämförelsevis så ringa intresse som äganderätten till 60 effektiva hästkrafter, samt på i öfrigt anförda skäl förklarat sig anse, att några vägande skäl icke föreläge för bibehållandet i kronans ägo af ifrågakvarande utäga och vattenfallsandel. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har vidare anført följande. Då vattenfallet vore beläget i en landsdel, där industrien syntes hafva användning för all till buds stående vattenkraft, och då afståndet från vattenfallet till Borås stad ej uppginge till mer än 12 till 13 kilometer, och sålunda afsättningsmöjligheterna för kraften icke vore ogynnsamma, funne styrelsen för sin del, att värdets bestämmande efter en årlig arrendeavgift af endast 2 kronor för hästkraft i detta fall gifve för lågt belopp. Med ledning af de i handlingarne förefintliga uppgifter angående vattenfallets fallförhållanden och vattenmängd samt öfriga å anläggningskostnaden inverkan omständigheter å platsen, hade styrelsen genom approximativ beräkning af anläggningskostnaden för tillgodogörande af vattenfallet i dess helhet funnit, att under förhandenvarande förhållanden en årlig afgäld af 4 kronor för hästkraft å turbinaxeln eller ett inköp efter 100 kronor för turbinhästkraft för statens andel i vattenkraften icke skulle varda betungande för en industriell verksamhet, som afsåge vattenfallets rationella utnyttjande å platsen eller öfverförande af dess kraft till Borås stad, utan skulle en dylik ersättning ändock medgifva en god affärsvinst utöfver kostnaderna för verkets skötsel samt ränta och amortering å dess anläggningskostnad. Att emellertid sätta försäljningspriset ännu högre än 100 kronor för turbinhästkraft kunde enligt styrelsens åsikt uti förevarande fall icke vara skäligt, då det icke borde förbises, dels att, enligt i ärendet framkomna uppgifter, staten ensam icke syntes kunna med fördel tillgodogöra sig sin ringa andel i vattenfallet, dels att det för sökandena finnes möjlighet att själfständigt tillgodogöra sig sin nära fyra gånger större andel, ehuru väl det vore för dem billigast och förmånligast att kunna utnyttja vattenfallets hela krafttillgång, samt dels slutligen och icke minst att synpunkten, huru stor kostnad för förvärfvandet af statens andel i vattenkraften, affären i fråga möjligen kunde tåla utan att skäligt betungas, icke syntes böra vara afgörande, så länge som obegagnade, lika välbelägna

vattenfall med än större krafttillgång kunde af enskilde ägare, som af ena eller andra anledningen icke själfva vore benägna att anlägga och drifva kraftstationer, tillhandahållas för mångenstädes vida mindre försäljningspris än 100 kronor för turbinhästkraft, hvilket ingalunda varit ovanligt äfven under allra senaste åren. På grund häraf har styrelsen hemställt, att försäljningspriset för statens andel i vattenfallet jämte förenämnda utäga måtte bestämmas till 6,000 kronor.»

Då departementschefen ansåge angeläget vara, att den staten tillhöriga vattenkraft, som icke lämpligen kunde för något statens eget ändamål begagnas, komme till användning i industriens tjänst, och då departementschefen på skäl, som i ärendet anförts, icke funne någon betänklighet möta mot upplåtande med äganderätt af statens andel uti ifrågavarande vattenfall jämte omförmälda utäga på det sätt domänstyrelsen föreslagit och med iakttagande, bland annat, att köpeskillingen för nämnda andel i vattenfallet jämte utägan icke finge understiga det af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen åsatta värdet, 6,000 kronor, hemställde departementschefen alltså om aflåtande af nu ifrågavarande proposition.

Statsutskottet, till hvares förberedande behandling detta ärende blifvit remitteradt, har icke haft något att emot framställningen erinra, hvadan utskottet hemställer,

att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 9 februari 1906.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.